

uprisutniti njegov kršćanski duh čitaocu današnjeg vremena. Sama činjenica da je Henri Bremond bio prijatelj Tyrrella i Loisyja, za koje se drži da su bili „korifeji“ modernizma, čiju je nauku Crkva osudila, još ne mora nužno značiti da je Henri Bremond potpuno zastupao modernističke ideje i bio prožet njima do u dubine svoje duše. Međutim, A. Blanchet je drugog mišljenja. Za njega je Henri Bremond blizak modernistima, i to ne samo stoga što se redovito dopisivao s njima, nego zato što je često dijelio njihovo mišljenje u odnosu na doktrinarnu nauku Crkve. Kao i svi njegovi prijatelji, i sam je došao u krizu vjere i bio je spreman sve postaviti u pitanje, posebno „dogmatizam“ u Crkvi od kojeg učiteljstvo Crkve ne želi odstupiti. Ipak, A. Blanchet pravi razliku između modernista i Henri Bremonda kojima je naginjao. Biti alergičan na sve što je „dogmatsko“ još ne znači odbacivati sve što je „kršćansko“ (str. 339–40).

Objelodanjivanjem Tyrrellovih pisama Bremondu omogućeno je istraživačima Bremondove misli da popune znanje i još bolje učvrste svoja stajališta na znanstvenom polju. Gospođa A. Louis-David objavila je 115 pisama koja je G. Tyrrell pisao Henri Bremondu. Pisma su više prijateljskog nego znanstvenog karaktera. Ipak, iz njihova sadržaja može se sa sigurnošću zaključiti da se ova dvojica mislilaca, tako bliska po temperamentu i karakteru, nisu uvijek slagala s obzirom na učenje Newmana i Blondela o tumačenju nauke Crkve. Obojica su živjela u vrijeme procvata i otvorenosti katoličke misli modernom svijetu. Sukobili su se, svaki na svoj način, s problemima duhovnosti koja je u to vrijeme vladala u Družbi isusovačkog reda, kao i s idealom sv. Ignacija koji je duboko mističan. Znači, radilo se o problemima koji su istovremeno duhovnog i doktrinarnog karaktera. Bremond je bio uvjeren da je G. Tyrrell ostao u biti i u dubini svoje duše uvijek privržen staroj katoličkoj Crkvi, usprkos tolikim nemilosrdnim kritikama protiv rimskog sistema (str. 342).

Iz Tyrrellovih pisama Bremondu može se sa sigurnošću ustvrditi da je Tyrrell bio ne samo vođa onih koji su bili na putu traženja smisla svoga života i vjerskog nazora na svijet, nego i sposoban dati ozbiljne odgovore svim uznemirenim dušama koje su mu se povjerali. Sam je bio osobno jako religiozan, sve do posljednjeg dana svoga života, usprkos tome što je znao izricati grube primjedbe na račun crkvene „hijerarhije“. Jedan „tvrdo-glavi katolik“ koji nije vidio razloga slijediti ikakav drugi put izvan povijesne linije Crkve. Usprkos kletvama i proklinjanjima svojih

neodređenosti i preokreta, neprestano se vraćao na svoju prvu temeljnu ljubav — u Crkvu svoga obraćenja i svog svećeništva. Na ovakav način završava Nédoncelleov predgovor u knjizi A. Louis-David (str. 343–44).

Na kraju pisac ovog članka daje kratki pregled E. Poulatinovog istraživanja o Bremondu i Loisyju: *Une oeuvre clandestine d'Henri Bremond*. Objavljivanjem ovog djela čitalac je u mogućnosti saznati puno više o Bremondu. Jasno je da nisu postojale prijateljske veze između Bremonda i Loisyja samo prije istupanja iz katoličke Crkve, nego i poslije, i da su dijelili mnoga mišljenja u odnosu na „kršćanstvo“. Najbolji dokaz za to je sama činjenica da je on, Henri Bremond u suradnji s Loisyem, u stvari autor djela: *Un clerc qui n'a pas trahi. Alfred Loisy d'après ses Mémoires*, objavljenog 1931. pod pseudonimom Sylvain Leblanc (str. 344).

Hrvoje Lasić, O.P.

De Fiores Stefano — Goffi Tullo (izd.), NUOVO DIZIONARIO DI SPIRITUALITÀ, Ediz. Paoline 1979, str. XXXI — 1772.

U nizu priručnih leksikona što ih za razna područja izdaje u Italiji poznata izdavačka kuća Družbe sv. Pavla „Edizioni Paoline“, izišao je i ovaj „Novi leksikon duhovnosti“. Interesantno je da u današnjoj poplavi raznovrsnih izdanja ima relativno malo priručnika i leksikona duhovnog bogoslovlja. Postoji veliko i kapitalno djelo „Dictionnaire de spiritualité“, započeto 1932. god., ali još uvijek u toku izlaženja. No to je djelo za stručnjake. Pokojni slovenski isusovac Vladimir Truhlar, profesor duhovnog bogoslovlja na Gregorijani u Rimu, sam je napisao leksikon duhovnog bogoslovlja na talijanskom i slovenskom jeziku. Talijanska izdavačka kuća „Studium“ izdala je 1975. „Dizionario enciclopedico di spiritualità“ u dva sveska (red. E. Ancilli).

Ovaj „Novi leksikon duhovnosti“ dolazi u pravi čas. Za suvremenog (i budućeg) kršćanina pitanje duhovnosti je od presudne važnosti. Karl Rahner je jednom rekao da je samo „mistik“ kršćanin budućnosti. Stoga je potrebno da se današnji kršćani, posebice duhovni pastiri, vjeroučitelji i odgojitelji, ozbiljno pozabave ovom granom teologije, koja nije neki hobby za izabrane nego prava potreba kršćanskog života.

Leksikon je zamišljen interdisciplinarno, i po autorima i po naslovima. U njegovoj izradi sudjelovala su 63 autora, od kojih 49 Talijana, a 14 pripadnika drugih narodnosti. Redakciju leksikona preuzeli su Stefano De Fiores, profesor duhovnog bogoslovlja i Tullo Goffi, poznati talijanski moralist. U svemu nalazimo 109 naslova ili natuknica. Čini se da je broj naslova prilično dobro pogođen. Oni nisu previše rascjepkani, a opet nisu ni previše

glomazni (iako su neki prilično dugi, gotovo male rasprave).

U izradi leksikona autori su se držali određenih kriterija, o kojima moramo voditi računa ako želimo pravedno ocijeniti samo djelo. Prije svega, autori su imali pred očima sadašnju duhovnu situaciju. Nisu išli za tim da obrade kršćansku duhovnost u svojoj svojoj širini, nego su prvenstveno gledali duhovnost u perspektivi današnje duhovne situacije. Povijesni podaci nalaze se u članku „Povijest duhovnosti“. Autori su dobro vodili računa u duhovnom senzibilitetu današnjih ljudi pa je to utjecalo na izbor naslova i jezika. Oni izbjegavaju apstraktne pojmove, a više vole konkretne („Djeca Božja“ umjesto „milost“, „radnik“ umjesto „rad“ itd.). U skladu s današnjim shvaćanjima i potrebama veoma je naglašena dinamička i razvojna linija duhovnog života. Autori su iznijeli ne samo opće crte kršćanske duhovnosti nego su pokušali opisati i temeljne oznake diferencijalne duhovnosti prema dobi i raznim slojevima kršćana (mladi, stari, bolesni, učenjaci itd.). Korisno je što su autori uokvirili kršćansku duhovnost ne samo ekumenskim prikazima (pravoslavni, protestanti), što je posve na mjestu, nego i onima o duhovnosti nekršćanskih religija (židovstvo, islam, budizam, hinduizam), što više, upozoravaju i na duhovne ili pseudoduhovne elemente kod ateista.

Poštujući rezultate suvremene kršćanske antropologije, autori su nastojali da prevladaju opasnost „spiritualističkog“ prikaza kršćanske duhovnosti. Tjelesna i društvena komponenta dovoljno dolazi do izražaja. Prečesto se naime govori o duhovnosti u znaku bijega od ljudi i njihovih potreba. Suvremena kršćanska duhovnost mora pozitivno ugraditi i ljudsko tijelo (posebice spolnost) i cijelu prirodu. Također tzv. „znanosti o čovjeku“ mogu pomoći da se sama duhovnost što autentičnije uoči. Dakako da najglavniji dio leksikona čini ono što je tipično kršćansko u duhovnom životu: Sveto pismo, apsolutnost, osjećaj za Boga, sinovi Božji, volja Očeva, Isus Krist, kristocentrizam, duhovni čovjek, karizme, bratstvo, proroci, Marija, Euharistija itd.

Autori su ugradili mnoge članke koji su u središtu današnjih duhovnih gibanja: karizmatički, zajedništvo života, proroci, prosvjedovanje, znakovi vremena, „revizija života“, joga/zen, slobodno vrijeme, mass media, ekologija.

Dakako da bi se moglo raspravljati da li je nekom članku dano dovoljno prostora, nije li neki važan naslov izostavljen ili slično. No ipak čini se da je leksikon obuhvatio najvažnije teme. Autori su svjesno išli za leksikonom suvremene duhovne problematike, i u tome su uspjeli. Djelo predstavlja priručnik kršćanske duhovnosti, ali u obliku leksikona. No to nije zapreka za sintetički pogled na kršćansku duhovnost. Na početku djela nalazi se „pregled sistematskog čitanja“: nacrt sistematske povezanosti članaka prema zamisli autora. Na kraju djela imamo analitički rječnik koji

pomaže da pronademo i one teme, koje nisu mogle ući kao posebni naslovi ili natuknice, ali se nalaze u sastavu nekog članka.

Djelo je svakako vrlo korisno i vrijedno. Dobro će doći svima koji se zanimaju za osmišljenije kršćansko duhovnog života. Za njim će rado posegnuti pastoralno svećenstvo, redovnici i redovnice, studenti teologije, a dobro će doći i naobraženim laicima kojima je stalo do dubljeg duhovnog života. Ako uzmemo koje starije djelo o duhovnosti, npr. onaj poznati Tanquereyev „Pregled asketske i mistične teologije“ (jedanaest izdanja na francuskom originalu od 1923. do 1958. god.) i usporedimo ga s ovim leksikonom, onda nam je lako uočiti veliku razliku u naglascima i perspektivama, što je posve shvatljivo, jer su u međuvremenu ne samo protekla desetljeća nego je nastao i nov duhovni horizont, koji se tako snažno odrazio na Drugom vatikanskom saboru. O svemu tome trebalo je voditi računa. Autori su pokazali da imaju sluha i za trajne kršćanske vrijednosti i za točke suvremene duhovnosti.

Marijan Valković

Bartholomaei Arnoldi de Usingen OSA, RESPONSO CONTRA APOLOGIAM PHILIPPI MELANCTONIS, quam edendam curavit Primož Simoniti, Augustinus-Verlag Würzburg 1978, strana 624, 2 slike, proširano, cijena 186 DM.

Bartholomaeus von Usingen (umro 1532 u Würzburgu) bio je profesor teologije u Erfurtu i poznati kontroverzista. On je bio osobno prisutan na saboru u Agusburgu godine 1530. kao član katoličke teološke komisije („Augsburška konfesija“). Tu je Luter trebao pod zasjedanjem kardinala Kajetana opozvati svoju nauku. Bartholomaeus je u svemu tome odigrao važnu ulogu kao glasoviti teolog. Ovo djelo „Responsio contra Apologiam Philippi Melanctonis“ zadnje je djelo piščevo. U njemu je von Usingen odgovorio Melanctonu na sve njegove zablude. To djelo je još danas od velike važnosti u ekumenskoj teologiji, osobito u kontroverzistici. Budući da je pisac odmah poslije dovršenja tog djela umro, djelo je nastojao izdati würzburški biskup Konrad von Thüngen i drugi. Za tisak knjige osobito se zalagao Joannes Cochlaus, ali do izdanja ipak nije došlo. Djelo je potom bilo izgubljeno. Pronašao ga je tek godine 1974. Primož Simoniti, profesor klasične filologije na Ljubljanskom Sveučilištu, u Nacionalnoj i Sveučilišnoj biblioteci u Ljubljani. On se pobrinuo te djelo izdati.

Izdanje je priređeno po svim tekstovno-kritičkim načelima. Djelo je izdano kako je napisano, u izvorniku, na latinskom jeziku. Djelu je izdavač dodao znanstveni aparat: bilješke, tumačenja, popis citiranih biblijskih mjesta i autora.

Ovo kritičko izdanje Bartholomeja de Usingen značajan je prilog slovenskoj kultur-